

Список використаних джерел:

1. Баженов Л.В. Віктор Степанович Прокопчук / Л.В. Баженов // Кам'янець-Подільський державний університет в особах. – Кам'янець-Подільський : Оіом, 2003. – Т. 1. – С. 731-744.
2. Гаврищук А.П. Маслова Зоя Яківна / А.П. Гаврищук // Кам'янець-Подільський державний університет в особах. – Кам'янець-Подільський, 2003. – Т. 1. – С. 657-662.
3. Дрозда М. Наша Зоя Яківна / М. Дрозда // Радянський студент. – 1979. – 8 берез. – С. 1.
4. Завальнюк О.М. До історії Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка (1918-2010 рр.) : довід.-стат. матер. / О.М. Завальнюк, О.Б. Комарницький. – Кам'янець-Подільський : Оіом, 2011. – 112 с.
5. Звіт бібліотеки Кам'янець-Подільського державного педагогічного інституту за 1949 рік // Архів Кам'янець-Подільського національного університету ім. І. Огієнка. – С. 1-3.
6. Звіт бібліотеки Кам'янець-Подільського державного педагогічного інституту за 1950 рік // Архів Кам'янець-Подільського національного університету ім. І. Огієнка. – С. 1-4.
7. Кантлін С.О. Бібліотека Кам'янець-Подільського державного педагогічного інституту на сторінках газети «Радянський студент» / С.О. Кантлін // Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка / Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, Наукова бібліотека; редкол.: О.М. Завальнюк (голова), В.С. Прокопчук (відп. ред.) [та ін.]. – Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2010. – С. 213-221.
8. Мороз (Фрімер) Олена Станіславівна // Архів Кам'янець-Подільського національного університету ім. І. Огієнка, ф.10, оп.28 а, спр.63, 44 арк.
9. На допомогу першокурснику : довідник для студентів іст. ф-ту / упоряд.: В.А. Дубінський, Т.В. Сулятицька; за ред. С.А. Копилова. – 5-е вид., доопр. і доп. – Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2014. – 68 с.
10. Прокопчук В.С. Бібліотека Кам'янець-Подільського національного університету: роки становлення й розвитку / В.С. Прокопчук, Л.Ф. Філіпчук. – Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2009. – 284 с.
11. Халайцян Володимир Петрович // Архів Кам'янець-Подільського національного університету ім. І. Огієнка, ф.10, оп.28, спр.167, 12 арк.

The article explores the history of creation and activity quarter-subscription historical faculty research library Kamianets-Podilsky Ivan Ohienko National University.

Key words: library, a subscription fund delivery of books, visit.

Отримано: 4.02.2015

УДК 02:378(477)

Т. В. Новальська,
м. Київ

ВИЩА БІБЛІОТЕЧНА ОСВІТА В УКРАЇНІ: СТОРІНКИ ІСТОРІЇ, ШЛЯХИ МОДЕРНІЗАЦІЇ

В статті подано основні віхи розвитку вищої бібліотечної освіти в Україні, проаналізовано сучасні концепції вітчизняних науковців щодо удосконалення бібліотечно-інформаційної освіти.

Ключові слова: бібліотечно-інформаційна освіта, вищі навчальні заклади, концепція, модель, професорсько-викладацький склад, науковці.

Активізація процесів європейської інтеграції, розвиток відкритого інформаційного суспільства зумовлює вироблення концептуальної моделі підготовки сучасного бібліотекаря та бібліотекаря майбутнього. На нашу думку, вивчення та глибокий аналіз еволюціонування бібліотечно-інформаційної освіти,

концепцій вітчизняних науковців, їх багатоаспектність та багатогранність буде сприяти в подальшому розвитку вищої бібліотечної освіти.

Вища бібліотечна освіта в Україні веде свій відлік з 1925/1926 навчального року. Саме тоді в Харківському інституті народної освіти було відкрито факультет політосвіти, на якому здійснювалась підготовка працівників для роботи в клубах, бібліотеках, хатах-читальнях тощо. Через два роки на факультеті було організовано бібліотечний відділ, випускники якого провчившись чотири роки, отримували кваліфікацію організатора бібліотечної роботи. Протягом 1932-1934 років відділи реорганізуються у факультети, серед перших був бібліотечний. У 1935 році Харківський інститут комуністичної освіти (таку назву ХІНО отримав на початку 1935 року) реорганізують в Український бібліотечний інститут, а з 1939 року він отримує назву Харківський державний бібліотечний інститут (ХДБІ). У цьому ж році в містах Києві та Одесі ХДБІ відкриває учбово-консультаційні пункти.

У передвоєнному 1941 році ХДБІ випустив 152 бібліотекарі вищої кваліфікації, а всього за шість років з часу відкриття бібліотечного відділу – 1899 молодих фахівців [1, с.36-37]. У 1964 р. ХДБІ, значно розширивши підготовку культурно-освітніх працівників, свої структурні підрозділи, реорганізується в Харківський державний інститут культури.

У 1961 році учбово-консультаційний пункт у Києві було перетворено в філію ХДБІ, а з 1968 року – у самостійний вищий навчальний заклад – Київський державний інститут культури. Через два роки КДІК розширює свої структурні підрозділи, відкриває філії в містах Рівне та Миколаїв. З 1979 року рівненська філія КДІК набуває статусу самостійного ВНЗ – Рівненський державний інститут культури.

Таким чином, на початок 90-х років ХХ ст. в Україні діяло три вищі навчальні заклади, в яких здобували освіту майбутні бібліотекарі вищої кваліфікації: Харківський державний інститут культури (нині – Харківська державна академія культури), Київський державний інститут культури (нині – Київський національний університет культури і мистецтв), Рівненський державний інститут культури (нині – Рівненський державний гуманітарний університет). Кожен з цих навчальних закладів має свою цікаву історію, зазнав низки реорганізацій, проте і донині здійснюють підготовку бібліотечно-інформаційних кадрів.

Існування бібліотечних факультетів, високопрофесійний кадровий склад викладачів позитивно впливали на кількість і якість випускників вітчизняних інститутів культури. Так, лише в одному із трьох ВНЗ – КДІК за 25 років (1968-1993) дипломи отримали 19660 бібліотекарів вищої кваліфікації [1, с.40]. До 1991 року всі ВНЗ культури СРСР здійснювали навчання фахівців бібліотечної галузі за єдиним типовим навчальним планом, надісланим із Москви, що деякою мірою гальмувало розвиток і творчу ініціативу викладачів, розкриття специфіки діяльності українських бібліотек.

Після здобуття Україною незалежності перед співробітниками вищої школи постало завдання – вивести її на рівень світових стандартів, що обумовило величезну напружену роботу колективів факультетів: вносились докорінні зміни в навчальні плани щодо складу навчальних дисциплін, їх змістового наповнення, запровадження активних форм навчання, переосмислення систем підготовки фахівців для документно-інформаційних закладів.

Зміни в підготовці кадрів розпочалися з 1990-1991 навчального року, на відміну від існуючої підготовки бібліотекарів-бібліографів за комплексами літератури започатковувалась підготовка фахівців за двома напрямками – універсальних бібліотечно-інформаційних систем та галузевих бібліотечно-інформаційних систем.

У грудні 1991 р. при Міністерстві культури України було створено учбово-методичну комісію, яку очолив тодішній декан факультету бібліотечно-

інформаційних систем КДІК професор В.С. Бабич. До складу комісії увійшли провідні науковці бібліотечної галузі, викладачі училищ, директори провідних бібліотек. Основними завданнями комісії були: розробка нових навчальних планів, розгорнення соціологічних досліджень з метою вивчення потреби в кадрах, закріплення випускників на робочих місцях, а саме головне – вироблення нових підходів до підготовки бібліотечних кадрів для України як самостійної незалежної держави. І нині окремі питання, накреслені двадцять років тому, залишаються актуальними і потребують свого вирішення.

Враховуючи трансформаційні процеси в бібліотечній галузі, інформаційні потреби різних категорій читачів на бібліотечному факультеті КДІК у 1993-1994 роках професорсько-викладацьким складом були запропоновані нові стратегічні напрямки підготовки кадрів бібліотечно-інформаційної сфери і розвитку факультету [2; 3]. Було започатковано підготовку архівістів-бібліографів, книгознавців-бібліографів, бібліографів для служби НТІ. У 1994-1995 рр. відкрито нову спеціальність «Документознавство та інформаційна діяльність». Водночас творчим колективом ХДІК під керівництвом Н. Кушнарєнко проводилась напружена робота з формування власної концепції підготовки майбутніх фахівців бібліотек, в основу якої було покладено принципи збереження цілісності бібліотечної професії, розширення сфери використання спеціалістів за межами бібліотек, формування професії документознавця-інформаціолога [4].

У другій половині 90-х років ХХ ст. ситуація погіршилася, оскільки через матеріальні труднощі скорочувалася мережа бібліотек, що в свою чергу привело до відтоку професіоналів з галузі, скорочення набору студентів як в інституті, так і в училищах. Зменшення контингенту студентів привело до скорочення професорсько-викладацького персоналу, відповідно – реорганізації кафедр, їх скорочення. Проте, науковці продовжують працювати над проблемами удосконалення бібліотечної освіти, бібліотечної професії, розширення сфери використання спеціалістів у документно-інформаційних закладах. В концептуальній моделі оновлення бібліотечної освіти В. Ільганаєвої чітко визначено структуру, динаміку головних компонентів та основні напрямки розвитку та реалізацію інновацій бібліотечної освіти [5]. У своїх подальших дослідженнях вона запропонувала перетворення бібліотечних факультетів у факультети соціальної інформації і бібліотечно-інформаційної інноватики, при цьому обґрунтувала структуру кафедр та інноваційну професійно-кваліфікаційну структуру майбутніх спеціалістів бібліотек. Зокрема, внести корективи у назви спеціальності, здійснювати підготовку соціографів (колишня бібліотекар-бібліограф) діяльність яких буде пов'язана з технологіями інформаційного забезпечення, обслуговування та сервісу, документалізації; медіаторів (бібліотекар-менеджер інформаційних систем) – з технологіями медіації соціально-інформаційного простору, створення медіа структур управління тощо [6, с.139]. На нашу думку, пропозиції В. Ільганаєвої мають свою перспективу за умови розширення спеціалізацій у підготовці бібліотечно-інформаційних фахівців.

Освітньо-професійну модель з урахуванням здобутків вітчизняної бібліотечної школи та зарубіжних колег запропонувала Л. Каліберда. Вона довела потребу у зміні функціонально-професійної підготовки майбутнього спеціаліста, його вміння забезпечувати функціонування комунікативної системи «бібліотека-документ-інформація-споживач». Основою освітньої програми, на її думку, повинна бути фундаментальність і універсальність освіти в поєднанні з глибокою функціональною підготовкою в залежності від майбутнього місця роботи фахівця [7, с.15]. У 1997 році вийшла ґрунтовна праця В. Бабича, в якій проаналізовано історію бібліотечної освіти в Україні та зарубіжних країнах, шляхи її реформування, перспективи підготов-

ки фахівців в КДК, було висунуто пропозиції по удосконаленню змісту навчального процесу, вимоги до професорсько-викладацького складу тощо [8].

Проблеми удосконалення підготовки фахівців завжди знаходилися в центрі уваги викладачів вищої школи. Так, у 1999 році провідні науковці освітянської галузі В. Загуменна та М. Сенченко [9], Н. Кушнарєнко та В. Шейко [10], А. Чачко [11] на шпальтах фахового часопису «Вісник Книжкової палати» представили широкому загалу фахівців концепції розвитку вищої бібліотечної освіти, що сприяло підготовці нової генерації кадрового складу бібліотек. Слід, наголосити, що В. Загуменна продовжувала працювати в цьому напрямі. Після повернення зі стажування в США (2000 р.), вивчивши світовий досвід, враховуючи активізацію впровадження нових інформаційних технологій, вона представила модель підготовки бібліотечно-інформаційного фахівця, яка відрізнялась новизною, оригінальністю та перспективністю [12]. Визначаючи завдання з підготовки бібліотечно-інформаційних кадрів, В. Загуменна чітко сформулювала умови їх реалізації. Вона вважала, що бібліотекар повинен бути спеціалістом широкого профілю, «навігатором знань», конкурентоспроможним на ринку праці, готовим працювати в будь-якій сфері, розуміти стратегічну місію як сучасної, так і бібліотеки майбутнього, володіти новітніми комп'ютерними технологіями, працювати не тільки з документами, а й з інформацією, яка міститься в цих документах: технологією згоргання та перероблення інформації, створювати бази даних різноманітних інформаційних ресурсів, оперувати інформаційними масивами; моделювати зміст сайту та просувати його в мережі; добре знати типологію, ринок інформаційних продуктів і послуг тощо. Водночас, обов'язковим для бібліотекаря повинно бути знання іноземних мов. Реалізацію поставлених завдань професор вбачала у рішенні проблем, пов'язаних з кадрово-викладацьким складом, змістом навчання – новим («комп'ютерним») наповненням дисциплін, а саме головне В. Загуменна вперше ставить питання про створення на бібліотечних факультетах Ресурсно-інформаційних центрів, де студент міг би бачити фрагмент сучасної бібліотеки та навчатися в ній, наголосила на створенні локальних комп'ютерних мереж, електронної бібліотеки, підключення до світових інформаційних систем і глобальних мереж [12, с.20]. Зауважимо, що і на сьогодні концепція В. Загуменної покладена в основу концепції кафедри книгознавства і бібліотекознавства КНУКІМ.

Змістовний проект розвитку вищої бібліотечної освіти був запропонований М. Слободянником [13], який на той час очолював факультет документних комунікацій і міжнародної інформації КНУКІМ (таку назву мав факультет в 2000-2001 році). У концептуальній моделі були запропоновані наступні складові, необхідні для її ефективного функціонування: зміст освіти; спеціалізація освіти; інтенсифікація навчального процесу; особистісна орієнтація освіти.

«Зміст освіти» представлено автором у семи блоках: «Інформатизація бібліотек», «Управління бібліотекою», «Формування бібліотечних фондів», «Каталогізація документів», «Інформаційний сервіс», «Теорія та історія бібліотечної справи», «Бібліографознавство та бібліографічна діяльність». Кожен із них включав від шести до дев'яти елементів, у процесі вивчення яких студенти повинні набути фахових знань та умінь. Майже всі складові кожного із семи блоків були запроваджені в навчальний процес як окремі дисципліни або ж як їх модулі. На той час поза увагою залишилися деякі пропозиції по сьомому бібліографічному блоку, а саме такі елементи: Теорія інформаційних потоків, Бібліометрія, Бібліографічна евристика. Думается сучасним розробникам навчальних планів варто звернутись до досвіду попередників.

Нині над проблемами модернізації вищої бібліотечно-інформаційної освіти активно працюють провідні професори ХДАК, зокрема зміни моделей

підготовки фахівців розкрила І. Давидова [14]. Формування інноваційної моделі на засадах тріади: освіта-наука-інновації; зосередивши увагу на трансфері знань, представивши його як третю складову моделі, доводить Г.В. Шемаєва [15]. Свої погляди на культуроцентричну модель підготовки бібліотечно-інформаційних фахівців переконливо обґрунтовує А. Соляник [16].

Таким чином, ґрунтовний аналіз еволюції бібліотечно-інформаційної освіти в історичній ретроспекції, дослідження та узагальнення концепцій вітчизняних науковців, на нашу думку, сприятиме виробленню нових ідей щодо розвитку якісної підготовки бібліотечно-інформаційних фахівців ХХІ століття.

Список використаних джерел:

1. Довгопола О.П. Вища бібліотечна освіта: сторінки історії та деякі перспективи розвитку / О.П. Довгопола // Збірник наук. праць КДІК. – К., 1994. – С. 36-46.
2. Голобуцький П.В. Проблеми підготовки фахівців для бібліотек ХХІ століття / П.В. Голобуцький, С.М. Жлудько, К.Т. Селіверстова // Збірник наук праць / КДІК. – К., 1995. – Вип. 3. – С. 35-43.
3. Бабич В.С. Бібліотечну освіту на рівень міжнародних стандартів / В.С. Бабич, В.С. Пашкова, К.Т. Селіверстова // Там само. – С. 43-51.
4. Кушнарєнко Н.М. Нова концепція вищої бібліотечно-інформаційної освіти у ХДІК / Н.М. Кушнарєнко, Г.М. Брагіна // Бібліотека у демократичному суспільстві : зб. матер. міжнар. наук. конф., 21-23 листопада 1995 р., м. Київ. – К., 1995. – С. 55-57.
5. Ільганаєва В.О. Бібліотечна освіта: нова парадигма розвитку / В.О. Ільганаєва. – К., 1996. – 253 с.
6. Її. Системні зв'язки у вирішенні питань розвитку бібліотечної освіти / В.О. Ільганаєва // Вісник Харківської державної академії культури. – Х. : ХДАК, 2004. – Вип. 12-13. – С. 142-151.
7. Каліберда Л.П. Бібліотечна освіта в Україні і проблеми її удосконалення / Л.П. Каліберда // Вісник Книжкової палати. – 1997. – №2. – С. 13-16.
8. Бабич В.С. Еволюція бібліотечно-інформаційної освіти / В.С. Бабич. – К., 1997. – 64 с.
9. Загуменна В. Концепція підготовки спеціалістів зі спеціальності 7.020.102 Бібліотекознавство і бібліографія / В. Загуменна, М. Сенченко // Вісник Книжкової палати. – 1999. – №4. – С.17-18.
10. Шейко В. Підготовка нової генерації бібліотечних фахівців: стан та перспективи / В. Шейко, Н. Кушнарєнко // Вісник Книжкової палати. – 1999. – №4. – С. 19-21.
11. Чачко А.С. Концепція кафедри бібліотекознавства: основні положення та коментар / А.С. Чачко // Вісник Книжкової палати. – 1999. – №4. – С. 21-23.
12. Загуменна В.В. Концептуальна модель підготовки сучасного бібліотечно-інформаційного фахівця / В.В. Загуменна // Вісник Книжкової палати. – 2001. – №2. – С. 20-21.
13. Слободяник М.С. Концептуальні засади розвитку вищої бібліотечної освіти / М.С. Слободяник // Бібліотечна планета. – 2001. – №1. – С. 23-24.
14. Давидова І.О. Бібліотечна освіта: зміна моделей підготовки фахівців / І.О. Давидова // Документознавство. Бібліотекознавство. Інформаційна діяльність: Проблеми науки, освіти, практики : зб. матер. міжнар. конф., Київ, 25-26 травня 2004 р. – К., 2004. – С. 194-196.
15. Шемаєва Г.В. Інноваційна модель бібліотечної освіти: перспективи реалізації / Вісник Харківської державної академії культури : зб. наук. пр. – Х. : ХДАК, 2013. – Спецвип. 40. – С. 43-49.
16. Соляник А.А. Культуроцентрическая модель модернизации высшего библиотечно-информационного образования / А.А. Соляник // Вісник Харківської державної академії культури : зб. наук. пр. – Х. : ХДАК, 2013. – Спецвип. 40. – С. 31-41.

The article presents the milestones in the development of higher education in Ukraine library, analyzes the modern concept of national scientists to improve library and information education.

Key words: *Library and Information Education, higher education institutions, concepts, models, faculty, scientists.*

Отримано: 19.02.2015